4.3.3. FTR-option ja FTR-obligation (financial transmission right) ning PTR (physical transmission right)

FTR näol on tegemist finantsinstrumendiga, aga FTR initsieerib süsteemihaldur ülekandevõimsuse alusel.

Võttes arvesse ülekandevõimsust, pakub süsteemihaldur turuosalistele võimalust fikseerida naaberpiirkondade vaheline hinnaerinevus, kuid erinevalt PTRst (vt physical transmission right) ei müü seejuures tegelikku ülekandevõimsust. Seega on ühendusvõimsused maksimaalselt börsi kasutuses, mis tagab samade ostu- ja müügipakkumiste korral hinnapiirkondades minimaalsed hinnaerinevused erinevate piirkondade vahel. FTR-de alusvaraks on hinnapiirkondade hindade erinevusest tulenev ülekandevõimsuse jaotamise tulu. Seejuures eristatakse FTR-obligation ja FTR-option, kus erinevus seisneb FTR ostnud turuosalise kohustuses maksta süsteemihaldurile, kui hinnapiirkondade hinnaerinevus osutub vastupidiseks prognoositule (vt joonis 21). Nimelt ei ole FTR-option korral turuosaline kohustatud süsteemihaldurile maksma. Näiteks kui hinnapiirkondade A ja B puhul prognoositi voogu suunaga A-st B-sse hinnaerinevusega 10 EUR/MWh (A hind 25 EUR/MWh ja B hind 35 EUR/MWh), aga tegelikeks hindadeks kujunes hoopis vastassuunaline voog hinnaerinevusega 2 EUR/MWh (A hind 30 EUR/MWh ja B hind 28 EUR/MWh), siis FTR-option korral ei saa turuosaline süsteemihalduri käest hüvitist, kuid ei pea ka ise midagi maksma. FTR-obligation korral on turuosaline kohustatud süsteemihaldurile maksma täiendavad 2 EUR/MWh.

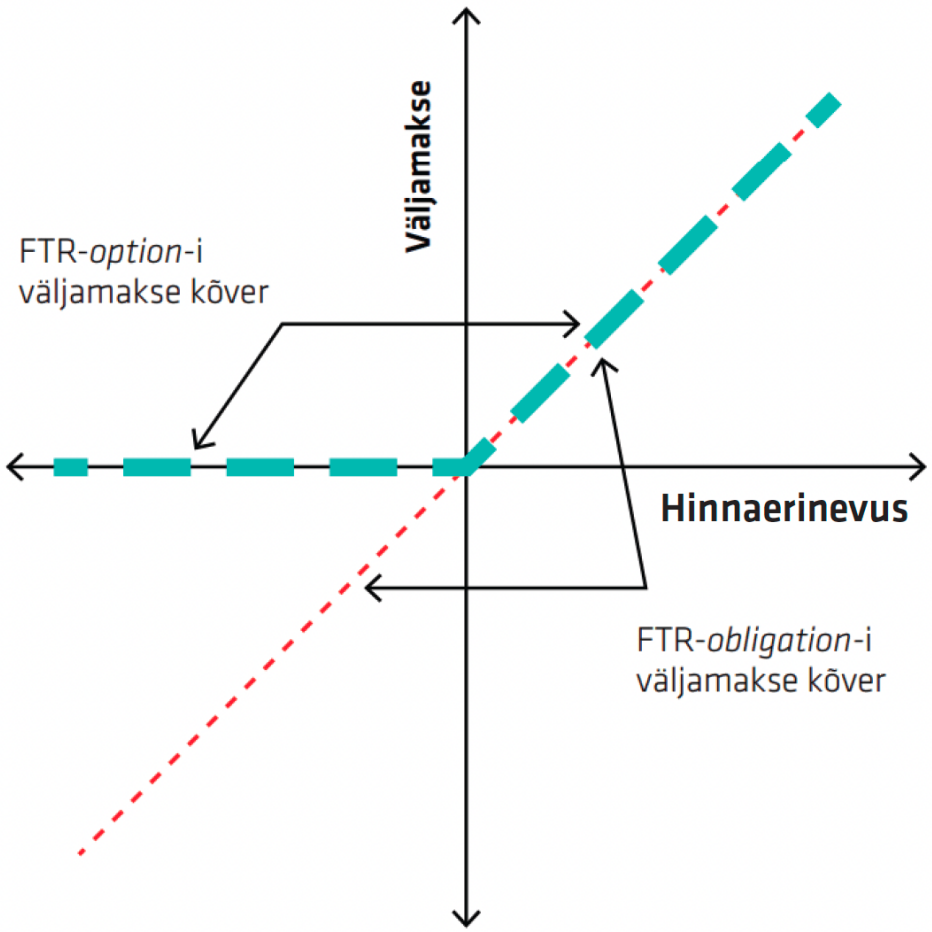

Joonis 21 FTR väljamakse kujunemine instrumendi omanikule

Elering pakub FTR-option instrumente koostöös Läti süsteemihalduriga AST Eesti-Läti piirile suunaga Eestist Lätti aasta, kvartali ja kuu toodetena ning alates 2023. aastast koostöös Soome süsteemihalduriga Fingrid Soome-Eesti suunalist aasta ja kuutoodet.

Füüsiliste ülekandeõiguste PTR puhul korraldavad põhivõrguettevõtjad teatava regulaarsusega oksjoneid (explicit auction), mille käigus müüakse turuosalistele pikaajaliselt ette (näiteks aasta, kvartal, kuu) osa piiriülesest võimsusest.

Seega saab turuosaline õiguse transportida elektrit ühest piirkonnast teise fikseeritud ülekandehinnaga ning teha piiriüleseid elektri ostu-müügitehinguid ka kahepoolsete lepingute alusel väljaspool börsi. PTR müüjaks saavad olla ainult süsteemihaldurid, kelle omanduses vastavad ülekandeliinid on. Kuna sama ülekande

võimsust ei saa kasutada samas suunas kaks korda, siis tuleb samas ulatuses vähendada turu kasutusse järgmise päeva tehinguteks antavat ülekandevõimsust. Selleks et välistada ülekandevõimsuse ebaotstarbekas broneerimine mõne turuosalise poolt, ilma et taseda tegelikult kasutaks, on PTR seotud use-it-or-sell-it süsteemiga. Ehk kui PTR ostnud turuosaline võimsuse kasutust ise ei nomineeri, müüakse see automaatselt päev-ette turu käsutusse piiriülese hinnaerinevuse hinnaga. See muudab nomineerimata PTR sisult samaks FTR-Optioniga. ENTSO-E 2021. aasta Market Report kohaselt nomineeriti 2021. aastal vaid 12,3% PTR-dest ehk tegelikkuses on FTR põhimõte turul laialdasemalt kasutuses, kui jooniselt 22 nähtub.

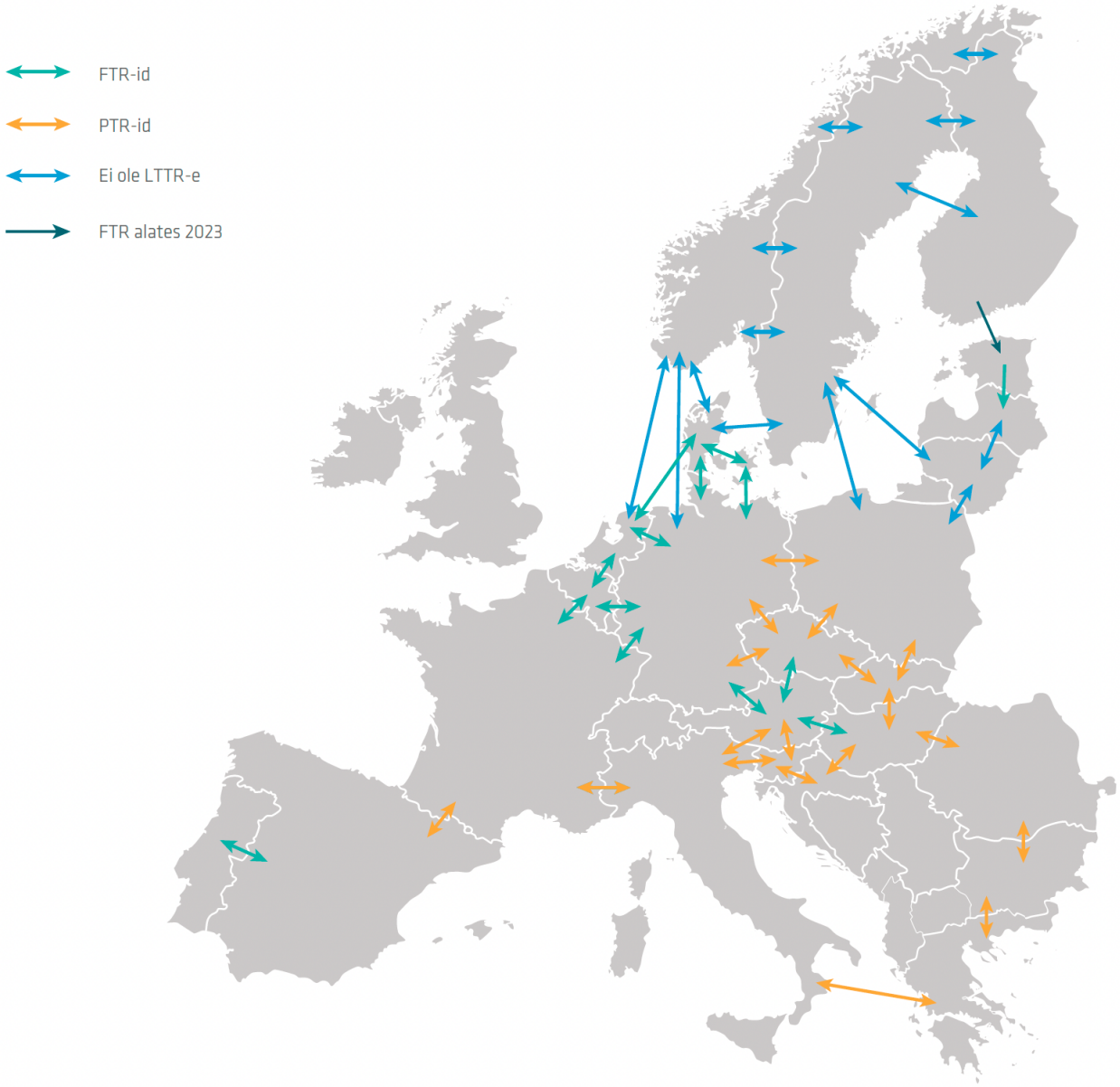

Joonis 22 Pikaajalise ülekandevõimsuse jaotamise riskimaandusinstrumendid hinnapiirkondade vahel 2022.a seisuga